

A magyar polip – írja az annak idején nagy sikerű olasz filmsozort analógiájára az SZDSZ nemrégiben leköszönt elnöke, Magyar Bálint az országot új módszerekkel behálózó, eddig még így összefoglalóan meg nem nevezett „organizmusról”. A szervezett felvilág – olyan összetett formáció, amellyel mind ez ideig még nem találkozhattunk. Voltak természetesen szemérmesebb vagy pofátlanabb próbálkozások a korrupció „legalizálására”, különféle klientúrák és vazallusi rendszerek kiépítésére, de ennnyire eltervezett, mi több, alaposan átgondolt vállalkozás nem került még hatalomra Magyarországon. Szép teljesítménynek neveznék ezt az agresszív és sikeres térfoglalást, a gazdasági hatalom megerősítését, ha vállalatépítésről volna szó. Kormánypart esetén azonban merőben más a helyzet. A Fidesz lábra állását, pénzügyi szempontból működőképességének fenntartását egészen másfajta szemlélettel kell vizsgálnunk.

Technokrácia és yuppie-korszak; a rendszerváltás után kezdődött gazdasági átalakulás és fejlődés természetesen nem sok teret hagyott az érzelmeknek, de hát ezt az üzleti élettől senki sem várja el. Hogy a kezdeti illúziók és a politikai élet pluralizálódása eufóriát okozott, tény. Voltak azonban olyanok is, akik két lábbal álltak a földön. Meglátták azt a nagy lehetőséget, amelyet valamilyen ideológia képviselében – érzelmeke hangolva – előbb vagy utóbb pénzszerezésre, sok-sok pénz megszerzésére lehetett felhasználni. Talán nem véletlen, hogy ezek az emberek elsősorban a Fidesz környékén csoportosultak. A magyar politikai élet, korát tekintve legfiatalabb alakulata olyan környezetből érkezett, amely már tökéletesen szakított apák világával, amelyik érezte, hogy a jövő nem arról fog szólni, mint amiben ők felnőttek. Az ő meglátásukban a cél szentesít minden eszközt, politikájukat üzleti szellem hatja át, az ideológia része annak a marketingpolitikának, amely csak az eladásra koncentrált, és amelynek segítségével megszerezhető a pénzügyi alapok megteremtésének lehető-

ségéhez hozzásegítő vásárlóközönség, a választók.

„Ezt az ügyet nem tartom botránynak. A székház eladását jogilag soha, senki nem kifogásolta. Ezt nem is tehetők, mivel az ügy teljesen jogszerű volt. Morális ellenvéleményeket lehetett hallani. Én megértem ezeket. De egy politikusnak arra is kell gondolnia, hogy ha egy párt meg akarja valósítani a programját, akkor elő kell teremnie az ehhez szükséges anyagi eszközöket is. (...) Azt hiszem, hogy ma Magyarországon a lakosság többsége, ha megkérdezik, mit helyezel jobban, különféle támogatásokból vagy saját vállalkozásokból teremtsék-e elő a pártok működési költségeiket, az utóbbit választanák. Ez vesz ki a legkevesebbet az állampolgár zsebéből. Ezért morálisan is elfogadhatónak tartom azt, amit tettünk” – fogalmazott Orbán Viktor 1994-ben, a Kritikának adott interjúban. Az állam által a Fidesznek és az MDF-nek ingyenesen juttatott épület, amelyet székház céljára sohasem használt a két párt, olyan pont a fiatal demokraták fejlődéstörténetében, amely szorosan összefügg a mai állapotokkal. Az eladás volt ugyanis az első olyan jelentős esemény, amikor a Fidesz komolyan megpróbálkozott a törvényes szabta, szűknek bizonyuló keretek tágitásával. A jövő pénzügyi megalapozása azonban morális veszteséget is hozott az akkor még keveset törődő pártnak.

A székház eladásából befolyt százmilliók egy részéből jelentősen felemelik az akkor a Fidesz tulajdonában álló Fico Kft. törzstőkéjét. Ezen kívül a párt környékén megjelennek olyan befektető és vagyonkezelő vállalatok, amelyek tulajdonjogilag nem, de vezetőikben keresztül erősen kötődnek a Fideszhez. Az eladás körül kipattant botrányn alapvetően változtatja meg a fiatal demokraták megítélését. Kéri László politológus véleménye szerint azon a pontján támadták meg ellenfelei a pártot, ami addig a legnagyobb erénye volt. Ez nem más, mint a ma születettség, annak deklarálása, hogy „mi nem kötődünk az előző rendszerhez, tiszták vagyunk”. A tisztaság nem tartott

Einstand!

MARINOV PÉTER

„A tisztaság nem tartott sokáig. A párt alapításától a szüzesség elvesztéséig alig öt évnek kellett csak eltelnie.”

sokáig. A párt alapításától a szüzesség elvesztéséig alig öt évnek kellett csak eltelnie.

A kezdet tehát adott; ennek ellenére a Fidesznek, a csendes vergődés éveiben, az 1994-es katasztrofális vereséget követően hamar sikerül feledtetnie választóival a zűrös anyagiakat. A következő választásokon, 1998-ban már olyan propagandával jutnak hatalomra a politikai kalandor, Torgyán József támogatásával, amelynek középpontjában többek között a korrupcióellenesség áll. A szervezett felvilág kiépítése ekkor vesz igazi lendületet. Az, hogy ebben a folyamatban minden mindennel összefügg, mi sem bizonyítja jobban, mint az elmúlt alig egy hónap néhány, az átlag érdeklődő számára nem igazán feltűnő, gazdasági jellegű híre.

Március első felében arról értesülhetünk, hogy a Magyar Fejlesztési Bank meghatározó tulajdonrészét vásárolt – tőkeemeléssel – a Földi László nevével fémjelzett Defend Kft.-ben. A tranzakció annyiban érdemes a figyelemre, amennyiben annak több résztvevője va-

lamilyen módon érintett – a köz számára nem mindig egyértelműen tisztázott módon – a Fidesz gazdasági hatalmának megalapozásában. A sztori is többé-kevésbé régi forgatókönyvek alapján íródik, a szereplők más összefüggésekben már szintén szerepeltek (kétes) hírnevet maguknak. De kik is ők?

Földi László. Korábban hírszerző tiszt, később a csőd szélére sodort, majd túlkonzolidált Postabank egykori bizottsági cégének, a Defendnek tulajdonosa. Hírszerzői karrierjét törli meg az emlékezetes Nyíra-ügy, amelynek keretében 1994 végén kutakodni kezdtek olyan esetek után, amelyekben egyszerre tűntek fel külföldi maffiózók, belföldi vállalkozások, illetve néhány, főként MSZP-s honatya. Hogy tényleges leleplezésre nem került sor, az nem egy-két hírszerző főtiszt gyors menesztésén és a vállalkozásokból még idejekorán kihárított politikuskon múlt, hanem azon, hogy az érintetteknek nem volt sem idejük, sem alkalmuk a feltételezett gyanús ügyleteket ténylegesen tető alá hozni. Az Információs Hivatal ügyködése tehát – legalábbis ezen a területen – mintegy megelőzött sok olyan összefonódást, melyek később komoly következményekkel járhattak volna. Az eset persze mégsem maradt politikai következmények nélkül. A menesztett tisztek közül Földi László, a Hivatal korábbi fiatal és agilis műveleti igazgatója ugyanis hamar felismerte a helyzetben rejlő lehetőségeket. Felismerte, hogy amit a szocialisták – egy szerencsétlenkedő miniszternek és a törvények mellékösvényein bolyongó vállalkozóknak köszönhetően – elbaltáztak, azt az 1998-as választási győzelem reménybeli várományosa, a Fidesz profi módon és hasonló kétes legalitással még könnyen megvalósíthat. Egyszerűsítve: Földi hozta az ügylethez a szellemi apportot, a konzervatív fiatalok pedig a politikai tőkét. A sikeres együttműködés aztán, 1998 vége óta egyrészt a Defend Földi általi megvásárlásának lehetőségében realizálódott, másrészt, nem sokkal később, a biztonsági cég példátlan kar-

rierjében. A hálás hatalom több százmillió állami szerződéssel tölte meg a vállalatot.

Simicska Lajos. Mindenhol előfordul, ahol a Fidesznek egyáltalán pénzhez van köze. Rövid ideig az APEH sokat és joggal támadott elnöke, majd pártja jóvoltából az állami tulajdonú Magyar Fejlesztési Bank egyik nagyon fontos munkatársa. Annak a banknak, amely a kormány döntése alapján a pályázat nélküli, 600 milliárd forintos autópálya-építés fő pénzügyi szervezője, annak a banknak, amely most tulajdonát vásárolta a Defend Kft.-ben. A hivatalos magyarázat szerint az állami pénzintézet fantáziát látott az állam hathatós segítségét sem nélkülöző, gazdaságilag prosperáló biztonsági cégben. Hogy a szereplők már más összefüggésben ismertek? A szervezett felvilág az a jó együttműködés alapja. Jogilag egyébként minden tiszta és kikezdtetetlen, ezért írta Magyar Bálint említett cikkében, hogy ez az organizmus „... az államhatalom teljes fegyvertárával dolgozik politikai és gazdasági érdekei érvényesítéséért”. És ez csak annak a bizonyos jéghegynek a csúcsa, amelynek már rég itt az ideje, hogy olvadásnak induljon.

A vitában megjelent cikkek:

- Magyar Bálint:** Magyar polip - a szervezett felvilág (MH, febr. 22.)
Bugovics Kálmán: A korrupció három formája (MH, febr. 28.)
Galló Béla: Egy látélet hiányos pontossága (MH, márc. 3.)
Kopácsy Sándor: Ne csak valami ellen, valamiért is (MH, márc. 6.)
Debrezenci József: Magyar Bálint második figyelmeztetése (MH, márc. 8.)
Avar János: Mikor lesz nálunk Sir Richard? (MH, márc. 10.)
Gusztos Péter: Újra itt a liberális mumus (MH, márc. 10.)
Sz. Nagy Csaba: Debrezenci József eltévelyedése a szavak dzsungelében (MH, márc. 13.)
Tamás Pál: Tiltott stúdió (MH, márc. 17.)
Csákány György: Védjen meg téged Debrezenci! (MH, márc. 17.)

A szerző közgazdász

Szebb szó

Az európai udvariassági normáról szeretnék néhány szót ejteni – Máté Imre cikkéhez (MH, márc. 14.) kapcsolódva – mely normához képest a magyar közlés-mód, írásban, beszédben, jelrendszerben, „emil”-ben: durva. Természetesen nem „a Balkánról” beszélünk, hazánk nem Koszovó, fejbe ritkán verjük szomszédainkat azért, mert megszólalnak és még a faji ellentétek bajnokai is ritkán mennek el a tettegességig, s ha igen, azt finomabban csinálják, mint mondjuk német kollégáik. Én itt az udvariasság hiányáról, illetve az ócsárlásról beszélnék.

Miért maradnak például a levelek megválaszolatlanul? Átlagban, naponta három levelet írok, kettőt kapok. Mit csinál a harmadik partner, miért nem válaszol? És most nemcsak egyenéről – rokonokról, barátokról, ismerősökről – szólok, hanem hivatalos levelekről is, akik kérvényeim nem nyugtazzák, kézirataimra sehogy sem reagálnak, vagy ha igen, hatalmas késéssel. Az interneten elvileg jobb a helyzet – már annak, akinek az „emilzésre” készsége és masinája van. Itt, megfigyeltem, négy üzenet közül háromra érkezik válasz. Vajon miért van ez így?

A levélhang, tapasztalatom szerint, udvarias. Természetesen a régi, háborúelőtti tisztelet kiveszett a levelezésből, de ez nem baj. A tettetésre, köntörfalazásra vagy alázatosságra nincs szükség, s ebből a szempontból a mai egyenesebb, közvetlenebb hang egyben előnyösebb is. Persze itt magánlevelezésről beszélek és nem újságcikkekéről, hol a felek a képzeletbeli tintásüveget ma is egymás fejéhez vágják. A múltban is volt ennek, mármint a durvaságnak, egy megengedett felső határa, amit Petőfi képviselt és egy alsó határa, amit Szabó Dezső. A baj, szerintem az előbeszédben van, a párbeszédében, monológokban, kiszólásokban.

A minap egy budapesti középiskola előtt vezetett el az utam, átkigyóztam a kituduló lányok egy csoportját. Ami ott elhangzott vicéből, kiszólásból, cukkolásból, az az én régimódi tollamra nem kívánczik. Alig két perc alatt hallottam a ló testrészeiről, a férfi és női ivarszervéről és az aktus még a teremő Úristennel is kapcsolatba hozták. A szálló igék és szálló főnevek azonban nem haragból röppentek ki a lányok ajkán, hanem főleg jópofáskodásból, vagy talán azért, hogy ne maradjanak el társnők „modernsége” mögött. Ennek egy hányadát persze külföldiül is megtapasztalom, Írthonban – egyelőre? – félénkebben és diszkrétebben malackodnak, Angliában, elsősorban a fiúk és lehetőleg egymás között.

Hogy nálunk mi mételeyezte meg a közbeszédet? Az bizonyosan közrejátszik, ami 1945-ben történt. Elvesztettük a háborút, bejötték és itt maradtak az oroszok. Sok tízezer magyar nőt megbecstelenítettek – tudom, tudom, ilyesmi minden háborúban előfordul – de nálunk a győztes szovjet hadsereg katonái képviselték az erőszakoskodókat és tölük, azaz miattuk durvult tovább a nyelv. Mert hiszen, joggal szidalmazták a sorsot a Donnál a katonák, vagy keseregtek az otthon maradt özvegyek, szülők. Aztán, mikor elült a háború és a megszűlés fölkavarta szenny, a közbeszéd durvasá-

ga megmaradt, hogy úgy mondjam: indokolatlanul. Magánkönyvtáram egyik polcán két könyv támogatja egymást. Az egyik Baldassare Castiglione, tizenhatodik századbeli udvari ember műve az Il Coetegiano – azaz az udvari ember –, a másik a Dictionary of Insults, tehát a szidalmak szótára. Castiglione könyve illemdex, magyarul: hogyan viselkedjünk, beszéljünk bármely kényes és kénytelen helyzetben; míg a szótár arra tanít meg: hogyan sérteggünk – ha kell – moskolódás és káromkodás nélkül. Az utóbbinak Bernard Shaw volt a nagymestere. Emlékeztetül: „... mert mi lenne, asszonyom, ha leendő gyermekünk az én szépemet és az ön eszét örökölné.” Nincs háború, megszűnés sincs, sőt a belépésre készülünk, oda, az Európai Közösségbe, ahol majd az egyik beszélt és elismert nyelvvel válik a magyar. Hiszen mindenféle félelem ellenére megtapasztalhattuk, hogy olyan kis népek, mint az ír, nemhogy vesztek volna tekintélyükből vagy sajátosságukból a belépéssel, egyenesen érvényt szereztek bizonyos ír módiknak, szokásoknak. Várható, hogy amikor mi masírozunk be Európába, ott kitér majd egy kisebbfajta magyar láz és – ahelyett, hogy beleolvadnánk – divatosak leszünk. Igen, ha hasonlóan viselkedünk, beszélünk, távközlünk, mint leendő nyugati sorsosaink java.

Kényszerhelyzetek vannak és lesznek. A haragot nem lehet kiirtani, a sértődésnek polgárjoga van és lesz. Épp ezért a sértésnek is. De ha sértegetünk, azt udvariasabban, pallérozottabban tegyük és főleg ötletesebben. A mai kurrens kifejezések redukálhatók körülbelül egy tucat ocsmányságra, káromszóra. Ha más nem, a típus-durvaság elskélyesíti ezt a szép, gazdag, változatos, nagyszókincsű nyelvet. Az előbeszéd ócsárlási fordulatai már-már úgy hatnak, mintha automatakat hallanánk. Bedobjuk a húszforintost, százforintost és megszólalnak az iskolából kituduló lányok.

KABDEBŐ TAMÁS író

Érvényesülés és politika

A modernizáció arról is szól, hogy az egyén számára az érvényesüléshez mind több út vezet. Nem szabgátat a születés, a rendhez vagy osztályhoz tartozás, s a fogyasztói társadalomban meggazdagodhat az is, aki még csak nem is törekvő, de szerencséje van.

Az érvényesüléshez vezető út a politika is. A rendszerváltás idején az egész magyar elit belevonódott a politizálásba, ennek isszuk most a levét. Akkor a kérdés úgy vetődött fel, hogy ha kívülálló voltam és a demokráciát kívántam, akkor kötelességem részt vállalni belőle, amikor eljött, ha meg nem voltam kívülálló, akkor azután, hogy a demokratikus lehetőségek megnyíltak, kötelességem bebizonyítani, hogy ebben az igazságosabb struktúrában hasznosabb tudok lenni. A dolgonak ez a morális oldala, de van egy ennél sokkal kevésbé felemelő is, miszerint új teret szerezni, illetve megtartani a már megszerzettet nem lehet politikai támogatottság nélkül. S az is igaz, hogy ezek a vágyak és félelmi reflexek nem voltak alaptalanok. Nem volt alaptalan a félelem a privatizációban nyertesek részéről, hogy meggazdagodásukkal el kell egyszer számolniuk, és a politikai hatalom adta önkényeskedés is azt mutatta, hogy nincs igazi kontroll a hatalommal szemben. Kiderült ez a médiaháború idején a televízió elfoglalásakor, s ezt az utat járta tovább a Fidesz is, amelyet egész pályás letámadásnak neveztek.

A mindent átszövő politika azonban visszazorulóban van. Megrendültek bástyái a kereskedelemben, az iparban, nincs keresztalója a tudományban, az oktatásban vagy a bürokráciában.

Jelentős az a tendencia – legalábbis nagy távlatban –, amely a politikának a társadalom többi szférájától való elkülönülésében megragadható. Valami hasonló ment végbe a vallás szekularizációjában is, ami jól mutatja: attól még, hogy valami elkülönül, nem válik jelentéktelenné. Az emberek ma már kevésbé támogatják egymást aszerint, hogy azonos val-

lási csoporthoz tartoznak, mint aszerint, hogy milyen politikai irányzattal szimpatizálnak. Sőt: talán még etnikai hovatartozásukat is felülmúlja politikai szimpatiajuk. Nem utolsó sorban azért, mert jelen pillanatban felértékelődött a politikai barátság megtartó ereje.

Két folyamat kirajzolódása figyelhető meg, amelyek talán ellentétes hatásúak. Az egyik a politikai erkölcs fokozatos leépülése, a másik, a tömegkultúrában, a politikai jelentőség háttérbe szorulása. Az első folyamat politológusok számára hálás téma.

Konzervatív oldalon szeretett volna meg szeretett lehetett az MDF, de úri allűrjei mögött volt tartás, voltak elvek, amelyek fontosabbak lehettek a gazdasági céloknál is (lásd pl. a privatizációt). A fideszes polgári értékrendből kimazsolázható egy értékszemlélet (pl. a fiatal középosztály felkarolása), ám kormányzásuk inkább emlékeztet jogász ügyeskedésre, mint célok és eszközök közti győzködésre. S végezetül feltűnt a politikai kalandor mentalitás. S ki tudja, azoknak lesz-e igazuk, akik a végét jóslják, vagy éppen ez válik a következő kormány – legyen az jobb- vagy baloldali – mentalitásává.

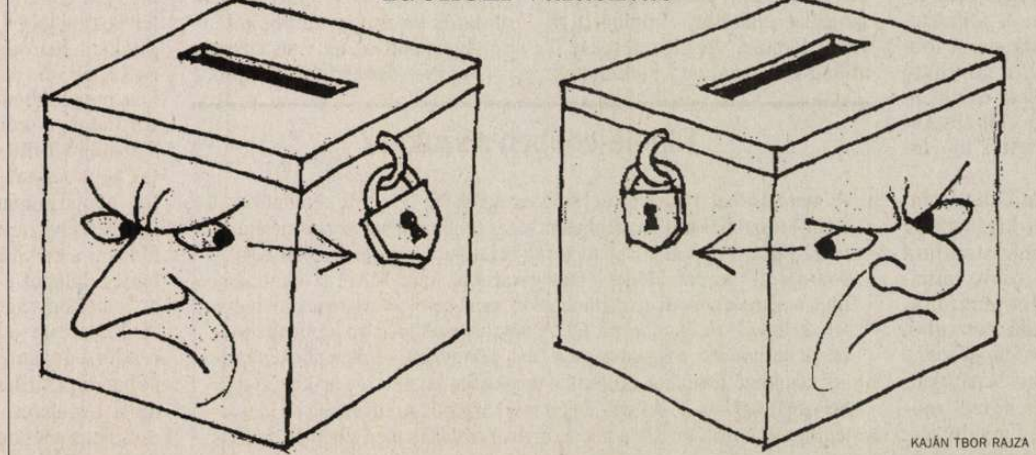
A másik jelenség inkább a szociológusok figyelmére tarthat igényt. E szerint a politika háttérbe szorulása megnyitja a másfajta érvényesülési csatornákat, vagy éppen a másfajta érvényesülési lehetőségek szorítják vissza a politikát. De ez a folyamat is jóval lassúbb, mint lehetne.

Alig érthető viszont, hogy egyes szférákból miért szorul ki olyan lassan a politika. Miért van például sok olyan sportág, amelyekben a politikusok beleszólhatnak szakmai döntésekbe, miért van az, hogy sok felsőoktatási intézményben – tisztelet a kivételnek! – a politikai barátságok meghatározóbbak, mint a szakmai reputáció, vagy például miért vesztik el közvélemény-kutatók hitelüket azzal, hogy mindig ugyanannak a politikai tábornak a megrendelését képesek megszerezni. Miért van az, hogy a médiában még mindig nagyobb kockázatot vállal az, aki mindkét oldalt kritizálja vagy elismeri, mint ha egy oldalra húz? S miért van az, hogy a művészetek támogatása – legutóbb éppen a filmes szakma panaszkodott – politikai felügyelet alá kerül?

A változás jelei azonban nem csupán a tömegkultúra „jótékony” hatásában vehetők észre, hanem a tanultabb emberek körében is. Tanultabb emberek egymással szívesebben vitatkoznak, s inkább ki tudnak lépni a politikai érzelmek befolyása alól, mint a kevésbé műveltek. A Torgyán-párt bomlásában is tetten érhető azoknak a köre, akiket választott vagy kijelölt szakterületük érdeklí – ők inkább bomlasztanak – és azok, akik teljes mértékben autodidaktaik, ezért inkább meghúzzák magukat. Egy valamire azonban az elit is képtelen, legyen az gazdasági, művészi vagy tudományos. Érvényesülési útjaiból még nem hagyhatja ki politikai kapcsolatait. Erről pedig nem csak a helyzet, de ő maga is tehet.

ZSOLT PÉTER szociológus

Időközi választás

KAJÁN TBOR RAJZA